

BİBLİYOGRAFYA :

İshak b. Murâd, *Edviye-i Müfrede*, Bursa Eski Yazma ve Basma Eserler Ktp., Haraççioğlu, nr. 1134/1, vr. 1^a-55^b; W. Pertsch, *Die Orientalischen Handschriften der Herzoglichen Bibliothek zu Gotha, Zweiter Teil: Die Türkischen Handschriften*, Wien 1864, s. 99; *Osmanlı Müellifleri*, III, 203; *Osman Şevki Uludağ, Beşbuçuk Asırlık Türk Tabâbeti Tarihi*, İstanbul 1925; a.e. (s.nşr. İlder Uzel), Ankara 1991; a.mlf., "Eski Tıbbımızda Değerli Kitaplar", *Ülkü*, V/30, İstanbul 1935, s. 421; *Uzunçarşılı, Anadolu Beylikleri*, s. 212, 213; *Adıvar, Osmanlı Türklerinin İlim*, s. 20; *Bloch, Catalogue*, Paris 1952, s. 70, 171; *Sarton, Introduction*, III/2, s. 1726; *Ullmann, Die Medizin*, s. 285-286; *Bedi N. Şehsuvaroğlu — A. Demirhan Erdemir — G. Cantay, Türk Tıp Tarihi*, Bursa 1984, s. 28; *Ayşegül Demirhan Erdemir, Tıp Tarihi ve Deontoloji Dersleri*, Bursa 1994, s. 124; a.mlf., "Gerde'li İshak Bin Murad", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, sy. 90, İstanbul 1994, s. 50-54; O. Spies, "Des Türkische Drogen- und Medizinbuch des İshâq Ibn Murâd", *Studia Orientalia in Memoriam Caroli Brockelmann*, Halle 1968, s. 185-192; a.mlf., "İshâk b. Murâd", *Eİ²* (İng.), IV, 111; *Mustafa Canpolat, "XIV. Yüzyılda Yazılmış Değerli Bir Tıp Eseri: Edviye-i Müfrede"*, *TDe*, V (1973), s. 21-47.

AYŞEGÜL DEMİRHAN ERDEMİR

GERİCİLİK

(bk. İRTİCA).

GERMANUS, Julius

el-Hâc Abdülkerîm
Julius (Gyula) Germanus
(1884-1979)

Mühtedi Macar şarkiyatçısı.

6 Kasım 1884'te Macaristan'ın başşehri Budapeşte'de bir yahudi ailesinin çocuğu olarak dünyaya geldi. Üstün dil öğrenme yeteneği sayesinde Macarca'nın yanı sıra Yunanca, Latince, Almanca, İngilizce, İtalyanca, Fransızca, Arapça, Farsça, Türkçe, Urduca, Tatarca, Çerkezce gibi birçok dili öğrendi. Germanus'un

Julius
Germanus

Doğu ve İslâm'la ilgisi, Macaristan Kralığı'na komşu Osmanlı topraklarına, Balkanlar'a ve Bosna'ya lise öğrencilik yıllarında yaptığı tatil gezilerinde müslümanlar ve Türkler'le yakın temasıyla başladı. Bu ilgi, daha sonra gittiği Budapeşte Üniversitesi'nde kendilerinden Arapça ve Türkçe dersleri aldığı ünlü Macar şarkiyatçıları Arminius Vámbéry ile Ignáz Goldziher'in teşvikleriyle daha da arttı. Germanus'un şarkiyat araştırmaları alanında bağlı olduğu anlayış, Avrupa'da İslâm araştırmalarının kurucusu Goldziher'den ziyade onun da hocası olan, özellikle Orta Asya seyahatleriyle tanınan Vámbéry'den gelmektedir. Sadece Germanus'u değil bütün öğrencilerini ve çağdaş şarkiyatçıları etkilemiş olan Vámbéry'nin bu yönteminde, gezip görerek ilk elden sağlanan bilgilere, gözlem ve tecrübelerle dayanan, tenkitçi, felsefi ve filolojik yaklaşım hâkimdir. Germanus'un Türk ve Arap medeniyetlerine dair kaleme aldığı eser ve yazılarında bu tesirin izlerini açıkça görmek mümkündür. Nitekim bu amaçla Mısır, Arabistan, Türkiye, Hindistan, Suriye, Irak, Fas gibi İslâm dünyasının önemli merkezlerine uzun seyahatler yapmış; bunların sonucunda İslâm dini, İslâm milletleri, kültür, medeniyet ve edebiyatlarına dair elde ettiği engin birikimini aktardığı kitap, makale ve konferansları, sadece İslâm dünyasında değil Macaristan'da ve bütün Avrupa'da geniş kitlelerde ilgi uyandırmıştır.

Budapeşte Üniversitesi'nden sonra Alanya'da Leipzig Üniversitesi'nde Arap dili ve edebiyatı derslerine devam etti. 1905'te gittiği İstanbul Dârülfünunu'nda Türk dili ve edebiyatına dair bilgisini derinleştirerek bu alanda uzmanlaşmasının yanı sıra Arapça ve Farsça'sını da ilerletme imkânı buldu. İlk yazıları ve eserleri Türk dili ve edebiyatı, Türk kültür ve medeniyetiyle Macarca ve İngilizce dil eğitimi konularına dair olan Germanus'un daha sonra kaleme aldığı, hayatının sonuna kadar devam eden yazı ve eserleri Arap dili, Arap şiir ve edebiyatı, İslâm kültür ve medeniyeti alanlarında yoğunlaştı. 1907'de *Evliya Czelebi a XVII. századbeli törökországi czéhekröl* (Evliya Çelebi Seyahatnâmesi'ne göre XVII. yüzyılda Türkiye'deki esnaf loncaları) adlı teziyle doktor unvanını aldı. *Seyahatnâme*'de bazı abartılar yanında bir kısım rakamların güvenilir olmadığından söz etmesine rağmen eserin iyi bir doküman değerine sahip bulunduğunu da belirten Germanus bu çalışma-

siyla 1908'de bir ödül kazandı. Bu ödül-den elde ettiği para ile Londra'ya gitme imkânı bularak 1909-1911 yılları arasında British Museum'un şarkiyat bölümünde, özellikle eski Türkçe metinler üzerinde araştırmalar yaptı. 1912'de Macaristan'a döndü ve Budapeşte Üniversitesi'ne bağlı Académie orientale'de Doğu dilleri (Arapça, Türkçe, Farsça), İslâm kültür ve medeniyeti tarihi, İslâm milletleri tarihi, İslâm düşünce tarihi dersleri vermek üzere öğretim üyeliğine tayin edildi. Bu görevi 1921 yılına kadar devam etti. Bu sırada Balkanlar'a ve Türkiye'ye birçok araştırma gezisi yapan Germanus 1921'de, Budapeşte'de yeni kurulan İktisat Fakültesi'ne bağlı Şarkiyat Enstitüsü'nde ders vermeye başladı.

1929'da, Nobel barış ödülü sahibi, ünlü şair Rabindranath Tagore'dan aldığı davet üzerine gittiği Hindistan'da yeni kurulan Bengal Santiniketan Üniversitesi'nde İslâm tarihi dersleri vermeye başladı. 1933 yılına kadar Yeni Delhi, Lahor ve Haydarâbâd üniversiteleri gibi Hindistan'ın birçok merkezinde derslerini ve konferanslarını sürdüren Germanus, bu sırada Türk edebiyatı ve İslâm kültürüne dair *Lecture on Popular Turkish Literature* (Lahore 1931), *The Role of Turks in Islam*, *Turku-i Islam Khidmât* (Aurangâbâd 1932), *Modern Movements in Islam* (Kalküta 1932) gibi bazı eserlerini neşretti. Yine bu devrede hayatının en önemli dönüm noktasını yaşayan Germanus kendi ifadesine göre Hz. Peygamber'i rüyasında gördü ve Yeni Delhi Ulu-camii'nde Müslümanlığını ilân ederek Abdülkerim adını aldı.

1934 yılında İslâm'ı öz kaynaklarından incelemek amacıyla Kahire'ye giderek Ezher Üniversitesi hocalarından aldığı derslerle Arap dili ve İslâmiyet hakkındaki bilgilerini derinleştirdi. Ertesi yıl hacca gitti. 1939'da tekrar Mısır'a, oradan da hac için Mekke'ye geçti. Ardından birkaç defa daha hacca giden Germanus el-Hâc Abdülkerim adıyla tanınmaya başladı. Daha sonra her yıl kış mevsimlerinde gittiği Kahire'de Mecmau'l-lugati'l-Arabiyye'nin oturumlarına katıldı.

Hac yolculukları ve çeşitli İslâm ülkelerine yaptığı araştırma gezileriyle İslâm milletleri, İslâm kültür ve medeniyeti hakkındaki tesbitlerini zenginleştiren Germanus, seyahatlerinin canlı ve ilginç sonuçlarını *Allah Akbar*, *A Félhold Fakó fényében* (Hilâl'in solgun ışığında) ve *Kelet fénye féle* (Şark'ın ışıklarına doğru)

gibi eserlerinde toplamıştır. Akıcı ve romanımsı bir üslûpla kaleme aldığı bu eserler bütün Avrupa'da hem halk hem de aydın kesim tarafından büyük ilgi görmüş ve müslüman Şark'ı Avrupa'ya tanıtırıp sevdirmiştir. 1939-1941 yıllarında Mısır ve Suudi Arabistan'da yaptığı ilmi araştırmalarının sonuçlarını da "Unknown Masterpieces of Arabic Literature" (JC, XXVI/1 [1952], s. 91-112) ve "Studies in Arabic Lexicography" (JQ, I [1954], s. 12-28) başlıklı yazılarında toplamıştır.

1941'de aldığı bir davetle Macaristan'a giden Germanus, Budapeşte Üniversitesi İktisat Fakültesi'ne bağlı Şarkiyat Enstitüsü başkanlığına tayin edildi. 1945'te profesör oldu. 1948'de, yeni kurulan Edebiyat Fakültesi'nin Arap Dili ve Kültürü Bölümü başkanlığına getirildi ve 1964 yılında emekli olup kürsüsünü öğrencisi Karoly'e terkedinceye kadar bu görevini sürdürdü. Ayrıca Arap dili, eski ve yeni Arap edebiyatı, İslâm kültür ve medeniyeti sahalarındaki derslerine devam etti. Çağdaş Arap şiiri, Arapça metin şerhi (Louis Şeyho'nun *Mecâni'l-'edeb'i*), İslâm medeniyeti ve İslâm tarihiyle ilgili özel derslerini hayatının sonuna kadar devam ettirdi. Bugünkü Macar şarkiyatçılarının çoğu onun öğrencisi olmuştur. 1950'li yıllarda seri konferanslar veren Germanus, 1955'te çağdaş Arap düşüncesi ve edebiyatı, Macar edebiyatından örnekler hakkında Arapça konferanslar vermek üzere resmî davetlerle Kahire, İskenderiye ve Şam'a gitti. Aynı şekilde 1958 yılında Hindistan'ın Bombay, Agra, Aligarh, Leknev, Kalküta, Santiniketan, Haydarâbâd ve Yeni Delhi üniversitelerinde İslâm kültür ve medeniyetine dair verdiği konferanslar dizisi büyük ilgi gördü.

1958-1966 yıllarında Macaristan'da milletvekilliği de yapan Germanus, Avrupa'da ve İslâm dünyasında birçok ilmi kuruluşun, aslî, muhabir veya şeref üyesi oldu (1926'da Macaristan Yazarlar/Pen Kulübü üyesi ve sekreteri; 1928'de Bulgaristan, 1934'te Mısır, 1952'de İtalya Akdeniz İlimler, 1956'da Kahire Arap Dil, 1957'de Arap Yazarlar/Pen Kulübü; 1962'de Bağdat İlimler, aynı yıl Irak Arap Dil, 1966'da Şam İlimler, 1968'de İtalya Leonarda da Vinci akademileri; 1970'te Londra Kültür Araştırması ve 1972'de Şarkiyat Araştırmaları enstitüleri üyesi).

İki defa evlenen Germanus'un *Bengâli tüz* (Bengal ateşi) adlı eserini birlikte yazdığı ilk eşi Rózsa G. Hajnóczy'den ve kendisi gibi müslüman şarkiyatçı olan ikinci eşi Kató Kajári Ayşe'den (Aisha) ço-

cuğu olmamıştır. Bir asra yakın ömründe iki dünya savaşıyla birkaç rejim görmüş olmasına rağmen fizikî ve ruhî gücünü yitirmeyen Abdülkerim Germanus 9 Kasım 1979'da Budapeşte'de vefat etti.

Eserleri. Germanus'un Türk dili ve edebiyatı, Türk kültürü ve medeniyeti, Arap dili ve edebiyatı, Arap ve İslâm medeniyetleri konularında çoğu İngilizce ve Macarca olmak üzere Arapça, Fransızca, İtalyanca ve Urduca yayımlanmış yirmi kadar eseri ve 100'den fazla makalesi bulunmaktadır. Başlıca eserleri şunlardır: 1. *A History of Ottoman Poetry* (Budapest 1906, 1907). 2. *Evliya Czelebi a XVII. századbeli törökországi czéhekröl* (*Evliya Çelebi on 17th Century Guilds in Turkey*, Budapest 1907). 3. *Török nyelv-könyu* (Türkçe'nin grameri, Budapest 1925). 4. *Lecture on Popular Turkische Literature* (Lahore 1931). 5. *Az Arab İrodalom történeté* (Arap edebiyatı tarihi, Budapest 1962). Müellif, 1973'te yeniden gözden geçirilip genişletilerek yayımlanan bu eserinde Arap edebiyatı ve medeniyetinin, Arap içtimâi ve iktisadî hayatının tarihî seyrini ansiklopedik ve tenkitçi bir yaklaşımla kapsamlı ve veciz bir şekilde ele almıştır. 6. *Arab költök a paganykortol napjainkig* (Putperestlik devrinden günümüze kadar Arap şiiri, Budapest 1961). Germanus'un yönetim, plan, seçim ve tasarımı ile, içlerinde ünlü Macar şairi Zoltán Jékely'nin de bulunduğu bir komisyon tarafından, Câhiliye döneminden XX. yüzyıla kadar 100'den fazla şairin şiirlerinin Macarca'ya çevrildiği bu eser bazı tercümelerin zayıf olmasına rağmen sahasında tek kitaptır. Bu alanda daha önce kaleme alınan Zoltán Franyó'nun eserinde ise (Evez-redek Hürjain, *On the Strings of the Mil-lennia*, Marosvásárhely 1958) sadece otuz yedi şairin şiirlerinin tercümesi yer almıştır. 7. *Modern Movements in Islam* (Kalküta 1932). 8. *Allah Akbar* (I-II, Budapest 1936, 1968, 1973). Arabistan coğrafyası, Araplar, Arap ve İslâm medeniyeti, Kur'an, Mekke, Kâbe ve hac, dervişler ve süfilere dair olan eser birkaç defa yayımlanmış, Almanca'ya (Berlin 1938) ve İtalyanca'ya (*Sulle orme di Maometto*, I-II, Milano 1938) tercüme edilmiştir. 9. *A Félhold Fakó fényében* (Budapest 1957, 1958, 1960, 1963). 10. *Kelet fénye felé* (Budapest 1966, 1970). 11. *Bengâli tüz* (I-II, Budapest 1964). İlk eşi Rózsa G. Hajnóczy ile birlikte yazdığı bu eser Hindistan seyahatine dair olup her biri yüz binlerce sayıda onun üzerinde baskısı yapılmıştır. 12. *India világossága: M.*

Gandhi (Hindistan'ın ışığı: M. Gandhi, Budapest 1934). 13. *Ibn Battûta zarândokútja és vandarlásai* (İbn Battûta'nın hac yolculuğu ve seyahati, Budapest 1964). 15. *Beyne'l-müfekkiri* (Dımaşk 1956).

Germanus'un bazı makaleleri de şunlardır: "Evliya Czelebi a XVII. századbeli törökországi czéhekröl" (KSz., VIII [1907], s. 306-323; IX [1908], s. 95-126); "Osmannische Puristen" (KSz., XI [1910], s. 40-57); "A törökök első föllépése az Aldunân és az első török-Magyar özszeüt-közés" (Türkler'in Lower-Danube'a ilk çıkışları ve ilk Türk-Macar çatışması, *Szâdok*, XLIV [Budapest 1910], s. 41-49); "Kulturális problémák Törökországbán" (Türkiye'de kültürel sorunlar, *Magyar Figyelő*, VII [Budapest 1917], nr. 10, s. 251-261); "Az arab nemzetiségi kérdés" (Arap milletçiliği meselesi, *Magyar Figyelő*, VII [Budapest 1917], nr. 24, s. 369-382); "La langue et civilisation turque" (*Revue de Hongrie*, XI [Budapest 1918], nr. 71-72, s. 1-22); "Turanismus és történelem (Turancılık ve tarih, *Történeti Szemle*, VI [Budapest 1918], s. 380-384) (kitap ve makalelerinin tam listesi için bk. David, s. 253-264).

Germanus'un, Arap ve İslâm dünyasından Arap edebiyatı konusunda kendileriyle mektuplaştığı ünlü yazar, edip ve şairlere gönderdiği yüzlerce mektubun birçoğu *el-Edîb* dergisinde (Beyrut) yayımlanmıştır. Ayrıca yakın dostu, Ürdün Arap Dil Akademisi genel sekreteri İsmâ en-Nâûrî'ye yazdığı elli iki mektup da bu zat tarafından nesredilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

J. Germanus, *Resâ'ül'l-müsteşriki'l-Macârî er-râhil el-Hâc 'Abdülkerim Cermânüs ilâ 'İsâ en-Nâ'ûrî*, Aligarh 1982; Ebrahim Ahmed Bawany, *Islam-Our Choice*, Mekke 1961; a.e.: "Bir Macar Âlimin Müslüman Oluşu: İslâmiyet'i Seçtim" (trc. Refik Özgener), *İstiklâl*, sy. 157, İstanbul 12 Ağustos 1964, s. 9; Gy. Káldy-Nagy, "J. Germanus", *The Middle East: Studies in Honour of J. Germanus*, Budapest 1974, s. 7-10; G. David, *A Bibliography of the Works of Prof. J. Germanus*, Budapest 1974, s. 253-264; Necîb el-Akîkî, *el-Müsteşrikün*, Kahire 1980, III, 46-47; E. Juhász, *Julius Germanus: the Orientalist, the Arabist*, Budapest 1988, s. 87-98; Ebû'l-Kâsim-i Şehâb, *Ferheng-i Hâverşinâsân*, Tahran, ts., s. 151-152; "Abdülkerim Cermânüs", *MMLAÜr*, II/5-6 (1979), s. 254; Abdülâzîz Şeref, "Abdülkerim Cermânüs ve 'abkariyye", *Fayşal*, LXIII, Riyad 1982, s. 124-128; "Pellegrinaggio alla Mecca di 'Abd ul-Karim Julius Germanus", *Islam: Storia e Civiltà*, IX/4, Roma 1984, s. 271-272; "Enbâ' ve ârâ'ü'l-Hâc 'Abdülkerim Cermânüs (1884-1979)", *MMİlr*, XXXV/3 (1984), s. 349-351; İsmail Akdoğan, "Gyula Germanus", *TT*, sy. 146 (1996), s. 46-47.

İSMAİL DURMUŞ